

Літаратурная Беларусь

Выпуск №12 (148)
(снежань)

Змест

НАВІНЫ: літаратурна-грамадскае жыццё снежня.....с. 2
 ЮБІЛЕЙ: нарыс-эсэ Васіля ЖУКОВІЧА да 100-годдзя Фёдара ЯНКОЎСКАГА.....с. 3
 ГУТАРКА: Данута БІЧЭЛЬ пра Ніну МАЦЯШ.....с. 4
 ПАЗЭІЯ: вершы Вольгі МІКАЛАЙЧЫК і Вадзіма КОРАНЯ.....с. 5
 ШКАЛЯРЫЙ: новыя старонкі другой часткі кнігі «Айчына. Маляўнічая гісторыя» Уладзіміра АРЛОВА і Паўла ТАТАРНІКАВА.....с. 6–7
 ПАЗЭІЯ: вершаваная нізка «Паміж прабелаў» Віктара СЛІНКІ.....с. 8
 СВЕТА: навіны літаратурнага замежжа.....с. 9
 ПЕРАКЛАД: «Запаленыя свечкі» – апавяданні Бэлы ШАГАЛ...с. 10–11
 НОВЫ ГОД: «Фігуркі на Каляды» Вольгі РОПАТ.....с. 12

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Процістаянне рамантыкаў і рэалістаў, або што матывуе беларускую крытыку?

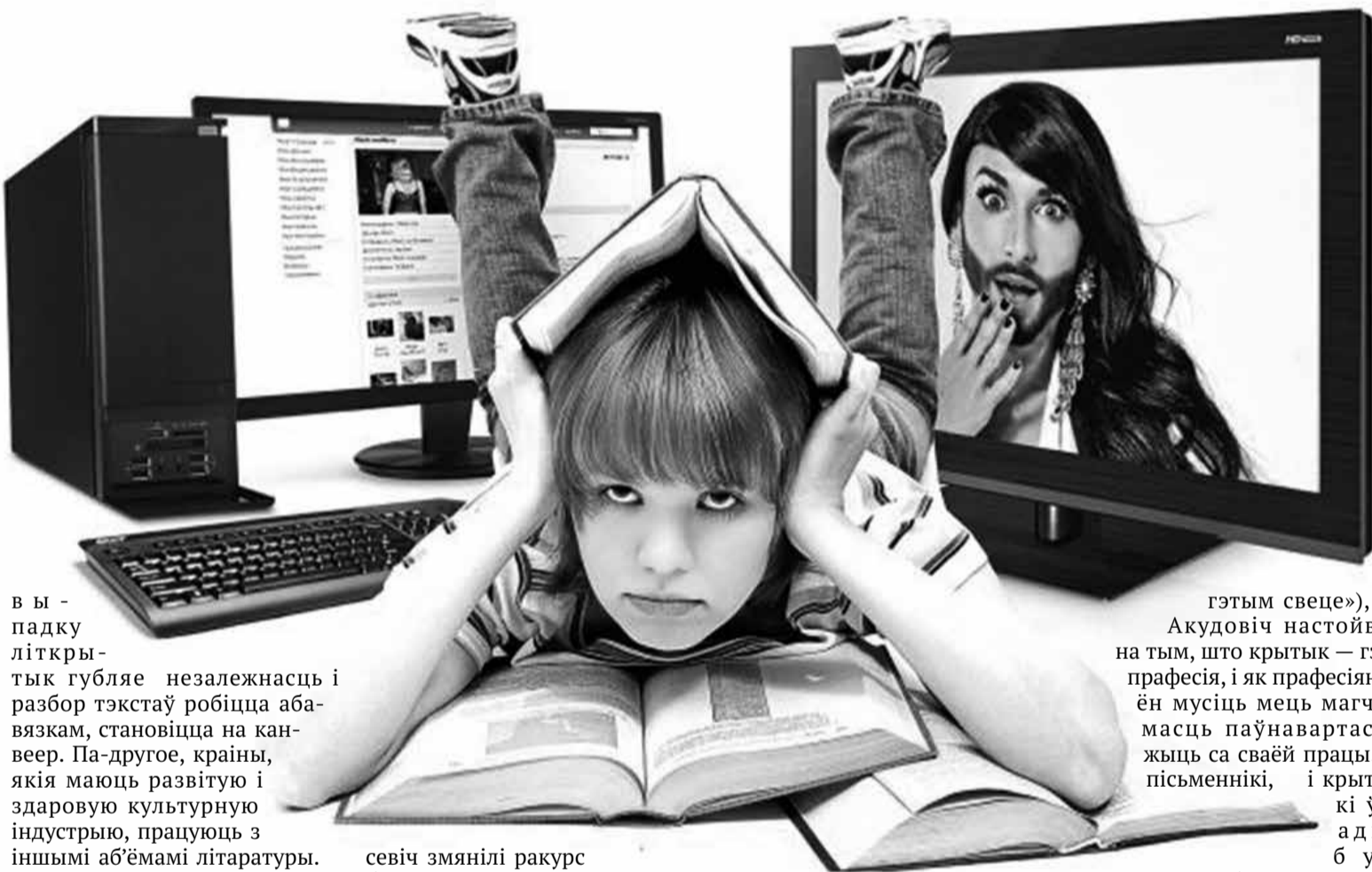
Беларускі інтэлектуал любіць тройцу. Пасля дыскусіі, прысвечанай новай, «папулярнай» хвалі беларускай літаратуры і прыватнага джазу Максіма Жбанкова ў кнігарні «Логвінаў» сабраліся людзі, гатовыя паразважаць, чаму беларуская літаратурная крытыка «не працуе».

Дыскусію арганізавалі Саюз беларускіх пісьменнікаў і Беларускі Калегіум. Вядоўцамі былі Ціхан Чарнякевіч і Ігар Бабкоў.

Сцісла праблему акрэслілі так: «Крытыка ёсць ці крытыкі няма? Літаратура мае ў ёй патрэбу, ці крытыка мае патрэбу ў літаратуры? На першы план выходзяць стракатыя рэкламныя агляды, «дзясяткі найлепшых», рэпублікацыі пастоў у сацсетках. Крытычны тэкст дрэйфуе ці то ў літаратуразнаўчы аналіз, ці то ў публіцыстычную нататку. Якім чынам мусіць бытаваць крытыка цяпер і ці патрэбна ствараць пляцоўку для яе/іх гуртавання?»

Найпершае пытанне: што такое літаратурная крытыка? Кампаньён літаратуры, абслуга ці асобны від мастацтва?

Іранічны Валянцін Акудовіч адпачатку зазначыў, што пра неіснаванне літкрытыкі ў Беларусі пісаў яшчэ дваццаць гадоў таму. З таго часу некалькі разоў падымаўся вэрхал пра сакральную адсутнасць. Калі нечага так доўга няма — гэта паказальна. Спадар Валянцін увёў у дыскусію панятак «спакушальніка». Што матывуе крытыка? Паводле Акудовіча, галоўны спакушальнік той, у каго ёсць грошы. Калі праца будзе аплочвацца належна, уласна крытычных тэкстаў стане больш. Схема да болю простая: не існуе попыту на літкрытыку — і яе «няма». Згадалі працу крытыкаў Заходняй Еўропы, дзе існуе культурная індустрыя. Буйныя выдавецтвы надзвычай зацікаўлены ў крытыцы, а шматлікія выданні маюць такую штатную адзінку, як літкрытык. У такім стане рэчаў, аднак, ёсць свае адмоўныя моманты: па-першае, у такім

Фота Таццяны Шаўцовай

выпадку літкрытык губляе незалежнасць і разбор тэкстаў робіцца абавязкам, становіцца на канвеер. Па-другое, краіны, якія маюць развітую і здаровую культурную індустрыю, працуюць з іншымі аб'ёмамі літаратуры. Тут размова можа ісці пра тысячы новых раманаў штомесяц. Ідэал — у недасяжнай залатой сярэдзіне, паміж канвеернай вытворчасцю ды забяспечанасцю літкрытыка на Захадзе і галоднымі менестрэлямі ў «роднай старане».

Міхал Бараноўскі вызначыў іншы від «спакушэння» — твор, які зачэпіць, не пакіне абыякавым, стане вымагаць ад крытыка водгуку. Абодва спакушальнікі значныя і мусяць існаваць у працэсе адначасова. Адпаведна ўзнікае пытанне: ці здольная беларуская літаратура спакушаць?

З Ганны Кісліцынай і кнігі «Blonde attack», па меркаванні Бабкова, пачаўся бунт беларускіх крытыкаў: «Яна першая напрыканцы 1990-х паспрабавала змяніць вобраз крытыкаў: не крытыка прыдатак да літаратуры, а наадварот. Літаратура — толькі нагода, каб выйсці ў прыгожай чырвонай сукенцы і расказаць, як я стамілася ад вашых графаманскіх тэкстаў». Калі Кісліцына запачаткавала крытыку-шоў, то наступніцы Лідзія Міхеева і Марыя Марты-

севич змянілі ракурс бачання, перастаўшы расстаўляць эстэтычныя адзнакі. Для іх мастацкі тэкст — нагода для размовы пра грамадства, уласныя перажыванні і г.д. Потым прыйшоў Ціхан Чарнякевіч, для якога «гранічна важна, што крытыка — частка літаратуры, ні ў якім разе ні журналістыкі, філалогіі ці нейкай яшчэ навукі. Калі літаратура — галоўчынацы аўтара з нагоды рэчаіснасці, то крытыка — тыя ж галоўчынацы, толькі з нагоды літаратурнай рэчаіснасці». Кажучы прасцей, літаратура пераасэнсоўвае рэчаіснасць, крытыка — літаратуру. Наступная ступень — пакаленне «маладой шпаны», якое свядома задзірае ўсіх...

Гэтую прыгожую схему традыцыйна дэканструяваў Валянцін Акудовіч. Ён падкрэсліў: усе яркія асобы з часам зніклі. Атрымаўшы магчымасць пісаць пра што заўгодна пасля заваявання «сацыяльнага капіталу» — не пішучы, ці вельмі рэдка. «Ахвяраваць уласнаю творчасцю на тое, каб пісаць пра чужую прозу-паэзію, — на гэта мала хто пойдзе. Ніхто да гэтага не гатовы».

Калі ўлічыць, што крытык як прафесія ў нас не каціруецца і попыт на гэты від мастацтва малы, мы прыйдем да чарговага пытання: чаму літаратурная крытыка існуе, нягледзячы на ўсе праблемы?

У Івана Новіка маецца адказ асабістага кшталту: «У мяне цудоўная ідэнтычнасць — я філосаф. І я пішу для сябе, бо не магу без таго абысціся». Пра залежнасць ад прагі мыслення казаў Ціхан Чарнякевіч: «Трэба дачакацца эмоцыі, калі цябе пакліча кніга, калі ты падумаеш, што яе зразумеў, і пачаць разважаць. І ты атрымліваеш ад гэтага неверагодны кайф, які значна важнейшы за грошы. Думаю, гэты кайф мае чыста пісьменніцкія карані». Немалую ролю адыгрывае самаідэнтычнасць крытыка, сувязь з літаратурнай традыцыяй.

Увогуле, гэтая дыскусія сталася процістаяннем рамантыкаў і рэалістаў. Калі Бабкоў бачыць крытыку ў ідэалістычным ключы («не імкненне да грошай, славы, прэстыжу, а спроба зразумець, што мы тут робім, у

гэтым свеце»), то Акудовіч настойваў на тым, што крытык — гэта прафесія, і як прафесіянал ён мусіць мець магчымасць паўнаважна жыць са сваёй працы. «І пісьменнікі, і крытыкі ўсе адно б у -

дудзь рабіць сваю справу, здабываючы сродкі на існаванне з іншых крыніцаў. Але гэта не значыць, што такі стан рэчаў — нармальны. Пакуль рамантызм адносна крытыкі будзе існаваць, ніколі крытыка не складзецца ў сістэмную, працаздольную, эфектыўную з'яву. Пакуль і знака няма, што нехта думае, як гэта зрабіць. Пакуль што — адны паэтычныя рэфлексіі».

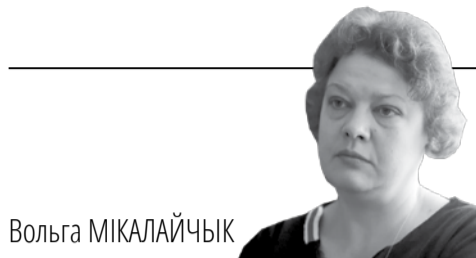
Самым жыццяздольным шляхам пры такім стане рэчаў паўстае праца наўпрост з аўдыторыяй, для чаго сеціва дае бязмежныя магчымасці. А вось секцыі крытыкі ў пісьменніцкіх саюзах ды іншыя фармальныя аб'яднанні — абсалютна мёртвы кантэкст, які ўжо ніколі не адродзіцца.

І вельмі важна ствараць асяродак. «Калі ў нас ёсць прыўкрасныя крытыкі, ім трэба казаць пра гэта сёння, а не пісаць лісты на магільку,» — кажа Ігар Бабкоў.

Не трэба з усім пагаджацца — здаровая дыскусія заўжды патрэбная. Як неабходны дыялог, каб ведаць, што нехта яшчэ ў гэтай прасторы ёсць...

Наста Грышчук

Боль і час

Вольга МІКАЛАЙЧЫК

пафарбую валасы
ад спрадвечнае сівізны
расою
кывёю
ладанам
яблыкам паданым
мараю
хмараю
караю
людскім праклёнам
ды сокам з клёну
ільном
ды сном
хмельнай закваскаю
Божаю ласкаю
валасы распалю
грабенчыкам прыхаплю
выйду ў людцы —
ніхто не забудзецца

Мой ненароджаны сын
Уночы прыйшоў, як заўжды
Зноўку з маёю дачкою — тою
Што не нарадзілі з табою
Шалёнай парою ў мрою

Калі не глядзіш на гадзіннік
Вечнасці
А ён бязлітасны
Ў сваёй бесчалавечнасці.

Нашыя дзеці — ужо толькі мары
Зноў пасвяцілі нам з Неба праз хмары
сваімі анёлавымі бліскавіцамі —
клічуць за іх памаліцца
Яны трымаюць ліхтарыкі ў рукавічках
якія на кросенках колавароту
выткалі райскія нянькі з нітачак,
звітых з праменчыкаў нашых знічак.

Дзяцей прывялі на спатканне Дзяды
Таксама ў наш горад — да нас сюды
Пасталі яны па-над нашай бядою,
над пакаяльнаю хадою
над дрэвамі ды над вадою
над мокрым снегам
ды над ветрам,
над нашым сцягам
ды над дымам
над нашым домам,
якім стаў намёт ды намолены плот.

...Святло паўстала там
Над пляцам гора
дзе лес і лёс,
і Біблія і Тора.

Праз памяць,
праз малітву пакаяння
Больш не адбудзецца
Ніколі развітання.
Пад вартаю Бога
З'явілася дарога

Фота www.wikiloc.com

І цені знікаюць
І Дзеці з Дзядамі
На нашыя спевы чакаюць...

Малітваю ціха па Небе
Львецца размова між намі і тымі
Каго на зямлі ўздаюць...

Не будзь са мною ў горы
Калі не быў у радасці
Не зыч мне шчасця
Якое не спраўдзіцца
Не спрачайся не дапаможа
Госпаду не да таго
Прытулі галаву да малітвы
Сцежкаю ціха праводзь таго
Хто ціха свой дзень пранёс

Праз
Няспраўджаныя мары
Ды непрынятыя ахвяры
Свой боль і свой час
Пакуль Госпаду не да нас
Бо
Не падзеліш калі няма чаго
Не надзеліш калі няма каго
Не пасумуеш калі няма па кім
Не выплачаш калі ніхто не пакінуў

Акрэсцінская лічылка-страшылка

Сядзелі мы лоўка
з пятлёю на галоўках
ручкі за спінку
ножкі ў наколках
Божая кароўка
паляці на Небка
дам табе хлебка
з турэмнай сталоўкі
Патачу пазноўці
аб белую сцену
Намалюю косьці
Замоўлю кагосьці
Сяду ў самалёт
палячу за дрот
Лягу-прылягу
снію ката-бедалагу —
ляжыць у труне...
Не сніся болей мне!

не пілуй мой крыж
не глядзі ў мой лёс
не бяры таго
што не сам прынёс
не хавайся там
дзе не намаліў
не насі свой бруд
дзе святы хадзіў

Слова першае

Вадзім КОРАНЬ

На пачатку было Слова.
Усе гэты ведаюць. Нічога новага.
Але ж якое Слова на пачатку было,
калі сонца ў небе ўпершыню ўзышло?
Цяпер мы ведаем шмат словаў:
можам па-англійску,
па-нямецку,
а нехта і на эльфійскай мове.
Хтосьці нават прыдумаў бальбуту,
якую я не ведаю, але гучыць крута.
Ды няважна гэты, другасны, неістотны,
бо нават з мовай кожны з нас самотны,
калі не ведае Слова,
што было на пачатку,
якое нехта Невядомы напісаў асадкай
на сэрцы кожнага,
хто прыходзіць у гэты свет,
толькі камусьці яно вядомае,
а для кагосьці — сакрэт.
Яно нябачна выбіта на дзвярах
кожнага храма:
«МАМА».
Яно на ўсмешлівых вуснах кожнага дзіцяці
і стогадовага старога ў бацькоўскай хаце,
які самотна памірае
і чакае,
што калі адчыняць райскую браму,
ён убачыць і абдыме маму...

На пачатку было Слова...
І Слова першае самае —
«МАМА»...

Заблудзіўся ў жыцці, навакол цішыня,
няма сілы змагацца і нешта змяняць.

Бачу Бога, але нехта выключыў гук,
цела быццам аплёў павуціннем павук.

І гадзіннік зламаўся, час раптоўна памёр,
нам пакінуўшы сумных імгненняў узор.
У руку — па цвіку, і ўжо не паляціш,
адчуваючы цэлам няструганы крыж.

Спадзяванні на літасць зніклі
ў жудасным сне
ні святла, ні надзей не пакінуўшы мне.
Толькі шэрань на вуснах, слёзы ўжо не
стрымаць —
страшна думаць пра Неба, калі ў сэрцы зіма.

Папяровыя ружы замест кветак жывых.
Мару Бога пачуць і напружваю слых.
Чую — плачуць анёлы за чорнай гарой
словы песні маркотнай, як поўня, старой.

Апошні сон
складаецца па частках.
І з іх
я добра памятаю тры.
У першай
тры анёлы ў страшных масках
спрабуюць непакорлівых скарыць.
Ўсё аплялі яны
калючым дротам,
што цягнецца ажно за небакрай,
забыліся на святасць і на цноту —
без спеху дабудоваюць свой рай.

Другая —
белы снег да далягляду
і злосная нямая цішыня.
Чакае зграя воўчая загада,
каб разарваць нявіннае ягна.
А я крычу: «Спыніцеся! Не трэба!»
Спрабую захіліць яго сабой...
Дарэмна... Засталіся толькі неба,
пакуты, ціш і невыцярпны боль.

У трэцяй —
вочы выпалілі зоркі,

калі сачыў прыгожы зарапад,
схаваўшыся на кургане-пагорку,
і стала цемра страшная па-над
зямлёй. І сцежку, што расой блішчала,
не мог убачыць і не мог знайсці.
Сляпую цемру, што наўкол паўстала
нат з сонцам немагчыма перайсці.

Наступную я не магу ўжо ўспомніць.
Так хочацца, каб там было святло.
Няхай не сонца, хай самотнай поўні,
але каб толькі там яно было.

Апошні сон складаю я па частках.
Не склеіць іх,
не шыць
і не звязаць.
На чалавека Бог паставіў пастку:
час знікне і не вернецца назад.
А разам з часам знікнуць
успаміны
пра ішчасце,
пра сяброўства,
пра любоў...
І сыплюцца пясчынками хвіліны
ў гадзінніку,
які не бачыць сноў.

Казка заўсёды толькі казкою застаецца
і што там усё добра нам толькі здаецца.
Чырвоны Каптурок ужо не тая,
што раней:

пасталела і перабралася ў горад —
там зручней,
больш сродкаў і магчымасцяў
зрабіць кар'еру,
хоць спачатку ўладкавалася
звычайным кур'ерам.
Сталася на працы.
Сустрэлася з дрыгасекам,
які спрабаваў зацягнуць яе ў секту,
і яшчэ не вядома, што б з ёю сталася,
калі б збегчы адтуль не атрымалася.
Пасля сустракалася з добрым хлопцам,
але праз паўгода ён пачаў калоцца,
а потым узяў і выйшаў з кватэры,
толькі пераблытаў акно і дзверы.
Потым сама яна нешта прымала,
бо было балюча — яна ж кахала...

Маці знайшла старога багатага прынца
і павандравала па еўрапейскіх сталіцах.
Яна сабралася хутка,
ажно забыўшыся развітацца,
сказала толькі:
«Трэба й сабою заняцца!»
Бабулю падманулі:
яна ўсё, што было, аддала пад заклад,
бо ёй паабяцалі новы дом і вялікі сад.
Аддала нават сваю дыядэму срэбраную —
узнагароду на даўнім конкурсе прыгажосці.
Жыла ў доме састарэлых
нікому непатрэбная
і ўсё чакала, што да яе
прыедуць госці.
Не прыехаў ніхто.
І памерла, пакінутая ўсімі:
унучцы пляваць, а дачка з кавалерам —
у Рыме.
Што казаць, іх нават не было
на пахаванні,
якое прайшло без слёз
і ў сумным маўчанні.

Але ж усё магло быць і зусім іначай...
Ну, што ж, гэты на дзіва простая задача.
Возьмем кніжку, адгартаем назад,
бы плёнку ў кіно:
дзяўчынка праз змрочны лес
бяжыць з усіх ног
да любімай бабулі, нягледзячы на страх,
і лёс гэтай дзяўчынкі —
ва ўласных яе руках...

Штодзень дадаю ў верш слова.
Штораз верш становіцца
большым на слова.
Аднойчы ён набудзе форму,
знерухомее
і завершыцца.
Але я,
паставіўшы кропку
ў канцы апошняга радка,
ані прачытаць яго ад пачатку
не змагу,
ані напавіць.
Так і пішу —
чыставік.

Паміж прабелаў

Віктар СЛІНКА

Распростаючыся
Ва ўсю даўжыню.

Колер,
Якога няма ў палітры, —
Мабыць, у ім
Твой сэнс,
Кляновы
Кастрычнік позні?

Чуем
Ручай,
І кожны — сваё:
Пазвоньваюць
У капішук манеты,
Перамаўляюцца
З дзяўчатамі хлопцы...
А мне — мацней
Хочацца піць.

Не хапае розуму
Схаваць
Сваю неразумнасць?..
Што ж,
Застаецца яе

Уздымаць над сабой.

Падняў бялюткі дым
гарбыль сухі,
Абсечанае голле ды сукі,
Пялёсткі, ветрам скінутыя ўніз,
З вакна да долу зрынуты

карніз,

Квіток трамвайны
на маршруце 7
І ўсё, што толькі ўмесціцца
ў кішэнь;
Ён лёгкі быў, таму і ўзняўся —
дым,
Зусім не абцяжараны сваім.

Але адносна нас такі закон
Наўрад ці дзейсны...

Жабруюць
І слова, і позірк,
Каб потым неяк прадаць
Іным вачам ды вуснам
Ці абмяняць на хлеб
Бразготкі, —
Дажыць
Да наступнага ішчасця...

Жыць з пераціснутым горлам
І пры гэтым трымацца горда?

А варухнешся, — скоры
Пачуеш: «Паказвае нораў».

...Ад мінулага
Антыдот —

Кожны
Новы
Сонца ўзыход.

А святлейшае
Адгуло, —
Нам пяшчоты
Пралье святло.

Танная
Ўлада —
Пусціць
Альбо не пусціць
Таго,
Хто за дзвярыма.

Куды
Даражэй
Каштуе
Вырашаць самому,
Уваходзіць
Ці не...

Неадхільная верагоднасць
Патраплення
Стралай у стралу.
Ты жадала са мной
Прыгодаў?
Я якраз да цябе іду.
Цемру —
Хто рассячэ?
Зарніца?..
Спалялёная
Не ўпадзі:
Ці гатовая прытуліцца
Да агню
Сваімі
Грудзьмі?

Нам трэба
Спяшацца
Сваё
Шукаць,
А знайшоўшы,

Адкопчаць марудна:
Раптам
Да нас
Змаглі пабываць
І — замінаваная
Рудня...

аказалася
табою
лёгка параніцца

меркавалася
ёю:
гэта ты

ранішся лёгка

цяпер
ейны клопат

замова
ўласнай
крыві

Балела ў грудзях, —
Пасля перастала.
Дні прамінулі,
Як летні дождж, —
Успамін
Аб кароткім ішчасці.
Думка прыйшла:
«Ужо не баліць».

Ведай:
Гэта боль пасылае вестку
Перад сабой, —
Каб ты быў не гатовы

Сустрэць.

Хацеў,
Пакуль не ўспацеў.

Жадаў,
Пакуль не прыждаў.

Крапіў,
Пакуль не адпіў.

мінулае
вашае
нашае
іхнае
хоць
чыё
не можа быць
будучыняй
для дзяцей
усвядомім
хоць гэта ўключыўшы
глузд

пачынаем казаць
перад пачаткам размовы

баючыся спазніцца

познімся
перад пачаткам

Толькі не блытай
Падвядзенне вынікаў
Са звязаннем рахункаў.

...нібы ў нябыту нам
пазычаных дні
і мы жывем на плыткы глыбіні...

...дрэвы заходзяць у двор —
і застаюцца...

Упоравень стань
Са мною, —
Спусціся
На прыступку
Ці ўздзімацца на дзве,
Каб чулі, што кажам
Мы,
А не хтосьці іншы,
І рабілі
Жаданае намі,
А не кімсьці яшчэ.

Пакідаць у мінулым сёння
Дзеля святога заўтра
Ці вучыцца насіць рукамі, —
Злучанымі, як чаша,
Пясак — каб ні пясчынкі,
Што гэтак падобна да мігу,
Ты не прасіпаў побач;
Там, дзе свае ўмацаванні
Узводзяць на пляжы дзеці.

Няма той вагі,
На якой узважыць,
Што маё сэрца
Для каханай значыць.
А як прайду
Сцяжыну
Да той вагі,
Пакласці сэрца
Ці знайду адвагі?

...Так блізка твае й мае плаўнікі
Варушацца: не пакінь.
Дзве рыбіны б'юцца ўдарам
адным:

Гарпуничык стаў ля ракі.
Ты мкнешся ў празрысты
Струмень-агмень,
Дзе кожны ўдых, як апёк;
Ці выжыве хтосьці
Да перамен —
Правалам адтуліна між
рабрын, —
Пад чоўнам?.. Там зеўрыць зморк.

Хай выжыве хтосьці
З тваіх ікрын...

Я начаваў чатыры начы
У хатцы лясной без святла.
Выгараў нават
Агарак свячны,
Што некалькі хвіляў
Міргаў ля сцяны,
Прыткнуты да краю стала.
Я начаваў чатыры начы,
Дзе
Да замка не падыдуць ключы,
Бо
Не было замка...

Човен — вазьмі, рака.

...зазяе промнем
на нажы
мая душа
тваёй душы...

Словы сваё казалі.

А трэба, каб нехта
Цябе
Пачуў,
Адгукнуўся
Хоць бы адзін.

Бо
Які б ты ні быў,
Голас твой —
Гэта хтосьці яшчэ.

Вяртанне грамадзянства Мілану Кундэру?

Як паведаміла IA Regnum са спасылкай на AMNA, прэм'ер-міністр Чэхіі Андрэй Бабіш, выступаючы ў Францыі на ўрачыстасцях у гонар 100-годдзя з дня заканчэння Першай сусветнай вайны, заявіў, што ў Празе разглядаюць магчымасць аднаўлення чэшскага грамадзянства вядомаму пісьменніку Мілану Кундэру (якога яго пазбавілі яшчэ ў 1979 годзе).

А. Бабіш адзначыў, што яму дакладна не вядомая сама працэдура аднаўлення грамадзянства, аднак запэўніў, што «валакіты» не чакаецца.

Выдатнаму чэшскаму пісьменніку і драматургу, які нарадзіўся ў 1929 годзе, аўтару

славу тага рамана «Невыносна лёгка быць», цяпер 89 гадоў. Мілан Кундэра ў цяперашні час жыве ў Парыжы.

Пасля ўдзелу ў дэманстрацыях і пратэстах падчас акупацыі Чэхаславакіі савецкімі войскамі ў 1968 годзе яго пазбавілі магчымасці выкладаць, а таксама канфіскавалі з бібліятэк яго кнігі. Выдавацца яму таксама забаранілі, і публікаваць свае творы ён мог толькі за мяжой. У 1975 годзе М. Кундэру запрасіў выкладаць Рэнскі ўніверсітэт у французскай Брэтані на пасаду прафесара. Пісьменнік змушана пакінуў сваю краіну і пасяліўся ў Францыі.

Праз тры гады ў Францыі ён выпусціў зборнік гісторый і эсэ «Кніга смеху і забыцця», за якую ўлады Чэхаславакіі ў 1979 годзе і пазбавілі яго грамадзянства. Усе наступныя творы і кнігі аўтара былі забаронены да выдання ў Чэхаславакіі. У 1981 годзе М. Кундэра прыняў французскае

грамадзянства. Напісаны ў 1990 годзе раман «Неўміручасць» стаў апошняй кнігай пісьменніка на чэшскай мове, пасля яго ён стаў пісаць на французскай.

У Чэхіі пісьменніка лічаць нацыянальным героем. У 2009 годзе ён стаў ганаровым грамадзянінам горада Брно, дзе нарадзіўся. Перыядычна пісьменнік бывае ў родных мясцінах, сустракаючыся з сябрамі, аднак робіць гэта інкогніта, пазбягае публічнасці і вядзе закрыты лад жыцця.

У 1985 годзе ў інтэрв'ю карэспандэнту выдання «The New York Times» ён заявіў, што лічыць Францыю сваёй адзінай радзімай.

PEN America і Дональд Трамп

Амерыканскі ПЭН-цэнтр (PEN America, літаратурны цэнтр амерыканскіх літаратараў і журналістаў) падаў у суд на кіраўніка Белага дома, сцвярджаючы, што пры ім «задыхаецца» свабода слова ў ЗША.

Амерыканскі ПЭН-цэнтр раскрытыкаваў кіраўніка дзяржавы як хулігана, аўтакрата, выкарыстаўшы мовы нянавісці і ворага свабоды выказвання. ПЭН-цэнтрам былі апублікаваныя даследаванні, арганізаваныя петыцыі і заснаваны Фонд заахоўвання свабоды прэсы.

Цяпер літаратурная і праваабарончая арганізацыя, у шэ-

рагах якой знаходзяцца тысячы аўтараў і журналістаў, распачала больш рашучыя дзеянні: ПЭН падаў у суд на амерыканскага прэзідэнта.

У пазове, які быў пададзены ў федэральны суд Манхэтэна, PEN America сцвярджае, што «афіцыйныя дзеянні» Трампа «парушылі Першую папраўку і клятву захоўваць Канстытуцыю». ПЭН-цэнтр прывёў такія прыклады, як паведамленні пра тое, што Трамп умяшваўся ў прапанаванае зліццё AT & T і CNN, і Міністэрства юстыцыі імкнулася заблакаваць гэтае зліццё з падачы прэзідэнта.

У пазове таксама згадваюцца каментары Трампа аб уладальніку сусветна вядомага выдання «Washington Post» і заснавальніку

кампаніі Amazon.com Джэф Бэзос. Трамп, незадаволены артыкуламі ў «Washington Post», пагражаў антыманапольнымі дзеяннямі супраць Amazon і прапанаваў павялічыць выдаткі на дастаўку. Паводле паведамлення, ён аказаў ціск на генеральнага дырэктара ЗША Меган Брэнан, каб падвоіць стаўкі. І таму Паштовая служба ЗША прапанавала некалькі зменаў на 2019 год, сярод якіх павелічэнне кошту дастаўкі, якая найпрост уплывае на Amazon.

У пазве арганізацыі гаворыцца: «Прэзідэнт Трамп мае права Першай папраўкі і можа вольна крытыкаваць прэсу, але ён не можа свабодна выкарыстоўваць уладу і аўтарытэт урада Злучаных Штатаў, каб пакараць і задушыць яе».

Чачэнскі «Яўгеній Анегін»

У жыхароў Чачэнскай Рэспублікі з'явілася магчымасць чытаць адзін з самых вядомых твораў Аляксандра Пушкіна – раман «Яўгеній Анегін» – на сваёй роднай мове.

Як паведаміла прэс-служба кіраўніка і ўрада рэспублікі, у Нацыянальнай бібліятэцы імя Абузара Айдамірава прайшла прэзентацыя першага перакладу паэтычнага рамана

вялікага класіка на чачэнскую мову. Яго аўтар – паэт, публіцыст і перакладчык, член Саюза пісьменнікаў РФ Хусэйн Хатаеў.

На прэзентацыі працы Х. Хатаева сабралася звыш 100

дзеячаў культуры, выкладчыкі чачэнскай і рускай моў, студэнты ВНУ і тэхнікумаў, журналісты.

Першым пераклад «Анегіна» ў трох нумарах надрукаваў літаратурна-мастацкі часопіс «Вайнах», а публікацыяй кнігі «зоймецца» выдавецтва «Грозненскі рабочы».

Хусэйн Хатаеў пачаў перакладаць на чачэнскую мову знакамітую трагедыю Уільяма Шэкспіра «Гамлет».

Акуляры Джэймса Джойса

Паводле паведамлення нацыянальнага тэлеканала Ірландыі RTE, на аўкцыёне, які прайшоў у Кілкэні, «пайшлі» з малатка акуляры-пенснэ з футаралам, якія належалі знакамітаму ірландскаму пісьменніку Джэймсу Джойсу.

Лоткаштаваў калекцыянеру 17 тысячаў еўра. Кіраўнік аўкцыённага дома «Fonsie Mealy Auctioneers» не назваў імя пакупніка, аднак ён адзначыў, што да гэтага лота праяўлялі значную цікавасць калекцыянеры з Кітая, Японіі, Аўстраліі і ЗША. На RTE паш-

кадавалі, што, хутчэй за ўсё, «каштоўны прадмет ірландскай культурнай спадчыны з вялікай доляй верагоднасці апынуўся за межамі выспы».

Арганізатар таргоў адзначыў: «Гэтымі акулярамі Джойс карыстаўся ў перыяд работы над раманам «Уліс». Ён падарыў іх

свайму сябру Томасу П'югу, які часта бываў у гасцях у Джойса ў Парыжы». У камплект да акуляраў Джойса ўваходзілі аздоблены аksamітам футарал, пазалочаная кліпса-трымальнік і ланцужок.

Праблемы са зрокам у будучага літаратара выявілі яшчэ ў юным узросце, а пазней дадалася запаленне сасудаў вочнага яблыка. Брат Джойса – Станіслаў – часта згадваў у сваіх дзёніках аб хваробах Джэймса, якія сур'ёзна абмяжоўваюць яго літаратурную працу.

ПРЭМІІ

Прэмія Медычы

У гэтым сезоне галоўны прыз французскай Прэміі Медычы (Prix Médicis) дастаўся П'еру Пійоту за «паэтычную аўтабіяграфію» – кнігу «Idiotie».

Утворы апісваецца жыццё 18-гадовага юнака з восені 1958 года, які толькі што пакінуў сцены 9-гадовай школы-інтэрната ў Ліёне і ўступае ў дарослае жыццё, праводзіць ночы пад мастамі Парыжа і які пазней прайшоў алжырскую вайну.

Гэтую ўзнагароду стварыў 60 гадоў таму французскі паэт, празаік і драматург Жан-П'ер Жыраду, бо, на яго думку, вядомыя Ганкураўская прэмія і Гран-пры Французскай акадэміі зусім незаслужана абыходзілі сваёй увагай творчасць пісьменнікаў авангарду.

Спачатку Прэмію Медычы ўручалі прадстаўнікам школы «новага рамана», аднак пазней кола аўтараў было пашырана, але галоўная ўмова захавалася: яе ўручаюць «аўтару рамана або апавядання, імя якога яшчэ не вядома шырокаму колу чытачоў, але які валодае несумнеўным арыгінальным талентам».

З 1970 года ва ўзнагароды з'явілася намінацыя «Лепшы замежны твор», і Прэмію Медычы сталі ўручаць і замежным пісьменнікам, з 1985 года Prix Médicis Essai сталі ўручаць за лепшую эсэістыку.

У астатніх дзвюх намінацыях Prix Médicis былі названыя кнігі, якія ўжо заваявалі папулярнасць. Так, прэміяй Медычы ў намінацыі «Для замежных пісьменнікаў» (Prix Médicis Etranger) была ўзнагароджана амерыканская пісьменніца Рэйчэл Кушнер за раман «The Mars Room». Лаўрэатам Прэміі Медычы за лепшую эсэістыку сталі «Браты Лехман» Стэфана Масіні, кніга пра грошы, якія кіруюць светам...

Прэмія Голдсмита

Шатландскі паэт Робін Робертсан быў абвешчаны пераможцам брытанскай прэміі Голдсмита (Goldsmiths Prize 2018) за свой дэбютны паэтычны раман «The Long Take».

Паэма пра ветэрана высадкі ў Нармандыі, напісаная аўтарам з дапамогай спалучэння вершаў і прозы, атрымала прыз у 10 тысяч фунтаў стэрлінгаў за наватарскую выдумку ў жанры мастацкай літаратуры.

Р. Робертсан, які атрымаў мноства ўзнагарод за свае вершы, распавядае пра гісторыю Уокера, ветэрана D-Day з посттраўматычным стрэсавым расстройствам, які пасля заканчэння Другой сусветнай вайны не можа вярнуцца дадому ў Новую Шатландыю і шукае новы спосаб жыцця ў Нью-Ёрку, Лос-Анджэлесе і Сан-Францыска.

У кнізе «The Long Take», якая патрапіла ў шорт-ліст Букераўскай прэміі-2018, чаргуюцца вольныя вершы, дзённіковыя запісы, дакументальныя тэксты з часопісаў. «The Long Take» таксама ўключае ў сябе празаічныя ўспаміны пра вывучэнне жахаў вайны, старыя манахромныя фатаграфіі і мноства шрыфтоў для прадстаўлення таго, што Уокер бачыць на знаках і ў рэкламных аб'явах.

Сам аўтар называе свой твор «апавядальным вершам», а не раманам. У інтэрв'ю выданню «Man Booker» ён сказаў: «Я хацеў кінуць выклік самому сабе і напісаць нешта ў вялікім маштабе, што магло б задаволіць многія з інтэрэсаў, якія не маглі быць лёгка вырашаны ў асобных вершах: амбівалентнасць, якую я адчуваю да гарадоў, і асабліва да амерыканскіх гарадоў, у вырашальнае пасляваеннае дзесяцігоддзе – з лепшым джазам і лепшымі фільмамі».

Заснаваная ў 2013 годзе пры падтрымцы часопіса «New Statesman» Лонданскім універсітэтам Голдсмита аднайменная літаратурная прэмія закліканая «адкрываць новыя магчымасці для новай формы» ў мастацкай літаратуры. Узнагароду ўручаюць брытанскім або ірландскім аўтарам, якія апублікавалі свой твор у Вялікабрытаніі.

Вядома, што калі адзін са знаёмых Джойса паскардзіўся, што раман «Уліс» вельмі складана чытаць, той адказаў: «Вы не ўяўляеце сабе, як цяжка яго было пісаць». Вялікія часткі 800-старонкавага рамана, за які спачатку не хацеў брацца ніхто з выдаўцоў, Джойс перапісаў 6 разоў! Аднак яго біёграфы ўпэўненыя, што менавіта перыяды абстрактнага хваробы былі для літаратара самымі плённымі ў творчым плане.

У падрыхтоўцы старонкі выкарыстаны матэрыялы novostiliterary.ru, «Associated Press», IA Regnum, CNN, RTE.

Фота www.news.vitebsk.cc

Марк і Бэла Шагалы. Фота Шэпелева

Запаленыя свечкі

Бэла ШАГАЛ

Бэла Розэнфельд-Шагал нарадзілася 2 снежня 1889 года ў Віцебску. Жонка мастака Марка Шагала. Вучылася ў Маскве на Вышэйшых жаночых курсах. Цікавілася літаратурай, тэатрам. Яе рысы пазнавальныя ў тварах амаль усіх намалёваных Шагалам жанчын. Памерла ў амерыканскім шпіталі 2 верасня 1944 года.

Лазня

Для мяне шабат пачынаецца ўжо ў чацвер вечарам.

Мама паспешліва выходзіць з крамы — яна нібы хоча вырвацца з будзённай мітусні. Я чую яе голас:

— Башка, ты дзе? Мы ідзем у лазню! Саша, ты падрыхтавала ручнікі? Хутчэй, хутчэй, няма часу!

Служанка загортвае ручнікі ў пакунак і так туга сцягвае яго, што папера рвецца. Яна надзяе на мяне паліто, галёшы і моцна завязвае капюшон, ад чаго мне робіцца цяжка дыхаць.

— Не румзай, дурнічка, — кажа яна і выцірае мне слёзы. — На дварэ траскучы мароз. Ты можаш, барані Бог, прастудзіцца. Толькі гэтага мне яшчэ не хапала!

Мы з мамай амаль употай крадземся да парадных дзвярэй, быццам ужо субота і крама зачыненая.

Мама было б няёмка ісці праз краму з ручнікамі пад пахай, няхай і запакаванымі. Там заўсёды столькі людзей — хто ведае, магчыма, давялося б затрымацца. А мы спяшаемся, бо ўжо позна. Мама цягнула да апошняга моманту.

На дварэ стаяць сані, на якіх мы паедзем. Возчык, заўсёды адзін і той жа, чакае насупраць дома: ён ведае, што мама ездзіць у лазню кожны чацвер у адзін і той жа час.

Як толькі мы аказваемся вонкі, нас, нібыта вільготнай

прасціной, агортвае сцюдзёным вечаровым снегам. Па тым, як мама трымае мяне пад зношаным футравым пакрывалам, каб я, крыў Божа, не вывалілася, я адчуваю, што яна ўжо забыла пра мітусню і беганіну ў краме. Сані быццам выхапілі яе адтуль у іншае, чысцейшае, паветра, і ўнутры яе ўжо загучалі святлыя малітвы, якія яна з Божай дапамогай будзе казаць увечары перад шабатам.

Ехаць недалёка. Возчык зразае дарогу і вязе нас на бераг маленькай рэчкі Віцьбы, дзе знаходзіцца габрэйская лазня. Санкі шпарка слізгочуць праз паветра, якое дрыжыць ад марозу. Бачна, як наверх, на іншым стромым беразе, мігцяць аганькі Падола — маленькай базарнай плошчы.

Я добра яе ведаю — гандляроў, крамы, асабліва малочныя скляпкі. Перад тым, як спускацца ў тыя крамы па лесвіцы, па мокрых і слізкіх прыступках, трэба паклікаць Бога на дапамогу. І холадна там, нібы ў магіле. Па шэрых сценах сцякае вада. У вялікім склепе гарыць адзіная лямпа з закопчаным шклом, яе святло ледзь сягае жоўтых кавалкаў масла і шырокіх міс са смятанай і амаль зусім не прабіваецца да кута, дзе раскладзеныя падобныя на дзіцячыя галоўкі гомельскія сыры.

Добра бачныя толькі высокія вагі, якія тронам узвышаюцца пасярод склепа. Іх жалезныя ланцугі доўгімі чорнымі косамі гайдаюцца ў паветры, а медныя чашы з такім гонарам прымаюць убогі харч, нібыта вяршаць правасуддзе.

Гандляры ў доўгіх засаленых уборах з грубай тканіны дзелавіта расхаджваюць па склепе. Пальцамі, якія вытыркаюцца з абрэзаных рукавіц, яны адшчыкваюць кавалачкі ад вялізных галоў масла, наліваюць малако ў званы, кідаюць адно аднаму кругі сыру, быццам гуляюць у снежкі, і пры гэтым крычаць так, нібыта іх б'юць. Магчыма, яны так сграваюцца. Час ад часу ў задушлівым паветры чутна грубая лаянка, полымя праклёнаў успыхвае і кідаецца ад аднаго прылаўка да іншага.

— Халера на цябе! Твой тавар смардзіць!

— Няхай я заўтрашняга дня не дачакаюся, калі хлушу!

Гандляркі пішчаць, нібы мышы ў норах. Праклёны ўспаланяюць душы, і гандляры загараюцца ад гневу, зусім як жароўні на вуліцы, каля якіх скурчыліся заматаныя ў доўгія хусткі прадаўшчыцы смажанага бобу.

Гандляры лаюцца так палка і шчыра, што робіцца нават крыху весела.

Калі мы едем у лазню, увесь гэты гвалт сустракае нас здалёк. Вецер даносіць да нас моцнае слоўца, якое вісіць у паветры, пакуль завяе на прысціне яго да зямлі і не засыпле снегам.

Вось мы і прыехалі.

— Забрэш нас адсюль, Бог дасць, праз дзве гадзіны, — кажа мама возчыку, хаця ён ужо колькі гадоў робіць гэта і ведае, калі везці нас назад.

На ўваходзе сядзіць білецёрка, якая ва ўсіх сваіх адзежынах нагадвае стос тканіны. Спачатку яна не варушыцца. Бачныя толькі яе нос і кончыкі пальцаў. На стале побач з білетамі ляжыць марожаная садавіна: яблыкі, грушы. У бутэльцы пеніцца шызаваты квас — мабыць, замерз.

Падобна, што нашае дыханне адаграе заледзянелыя вусны білецёркі: яны павольна расціскаюцца і расцягваюцца ў стылю ўсмешку:

— Задубееш тут сядзець цэлы дзень, — кажа яна і паціху адтае, — дзьме адсюль. Можна акалець, пакуль дачакаешся хоць якую чалавечую істоту.

Мама спачувальна падбадзёрвае яе і купляе мне яблык і грушу.

Мы адчыняем нізкія дзверы, якія вядуць у лазню. Браганне засаўкі ўспуджвае з лавак дзвюх ці трох голых цёткаў, прыкрытых хустцінамі. Цяпер яны раяцца вакол нас і гудуць, нібы мухі:

— Вечар добры, Альташка, вечар добры! Што так позна? Як маешся, Альта? Дзеткі не хварэюць? А ты як, Башынька? — яны ласкава паляпваюць мяне з усіх бакоў. — Ды ты расцеш як на дражджах, цьфу-цьфу, беражыся нядобрага вока!

Яны недарма чакалі, яны зноў бадзёрыя. Хустціны цём-

нымі крыламі ападаюць долу, і я дзіўлюся на іх беляя целы. Усё вакол робіцца святлейшым і чысцейшым

У гэтым гарачым прылазніку, дзе вільготнае паветра змешваецца са скразняком звонку, я ледзь пазнаю лазеншчыцу, хаця яны заўсёды адны і тыя ж. Кожны наступны чацвер яны здаюцца мне ўсё больш старымі і брыдкімі.

Маладзейшая абхоплівае мяне кашчавымі рукамі, ад яе пахне спляснелай хусцінай.

— Холадна, так? Тады пачнём. Расшпілі сукенку, кінем яе ў куфар. Давай, падымі нагу! — яна гаворыць са мной як з канём.

Не паспяваю азірнуцца, як мае боты разам са скручанымі панчохама ляцяць у чорную скрыню, якая ўжо пада мной. Седзячы на вечку, я так хутка ўздываюся і падаю разам з ім, што

і змываю, змываю куслівую мыльную пену, якая выядае вочы, лезе ў вушы і рот. Аслеплая, я абмакваю пальцы ў халоднай вадзе ў цэбры побач са мной. Толькі пасля таго, як валасы спалоскваюць, я адраджаюся. Пяшчотныя кроплі чыстай вады супакойваюць вочы. Я пераводжу дух, набіраюся смеласці і расплюшчуваю іх.

Тут я чую, што рыпаецца дзверы, і на парозе з'яўляецца мама — голая і белая.

Яна адразу ж знікае ў воблаку гарачай пары. Дзве лазеншчыцы падтрымліваюць яе з бакоў. На грудзях і жыватах жанчын праступае пот. Па закладзеных за вушы валасах сцякаюць кропелькі.

Мама ціха і сарамліва спыняецца каля дзвярэй. Лазеншчыцы кідаюцца да цэбраў, на ўсю моц адкрываюць краны і абмываюць для яе лаву.

Мама спакойна сядзе, і яе поўнае цела займае лаву цалкам.

Я настолькі знясіленая мыццём і расціраннем, што амаль не бачу маму. Яна саромецца мяне і хавае позірк, калі я гляджу на яе валасы. Замест звычайнага шчыльна завітага парыка бачныя яе ўласныя рэдкія валасы. Яны паступова павыпадалі — гадамі без паветра, прыдушаныя цяжкім парыком. Мне робіцца зусім сумна, сілы пакідаюць мяне, і я без супраціўлення дазваляюць мыць сабе далей.

Лазеншчыца нібыта завалодвае не толькі маім целам, але і душой. Яна кладзе мяне на лаву як кавалак цеста, месіць і шчыпае, быццам фармуе з мяне бохан хлеба.

Я пераварочваюся на жывот. Раптам яна так моцна пляскае мяне па спіне, што я падскокваю.

— Ну што, Башынька, як табе? Добра, га? — да лазеншчыцы раптам вяртаецца здольнасць гаварыць. — Глядзі, як пачырванела! Адно задавальненне ўшчыкнуць такую!

Замучаная да паўсмерці, я толькі і чакаю, калі яна адчэпіцца. Тут мяне скаланула: ззаду, з-за плячэй, на мяне абрынаецца вадаспад. Я цалкам знікаю ў струменях вады, яны падхопліваюць мяне і кудысьці нясучь. Лазеншчыца вылівае на мяне цэбар, мне робіцца зусім гарача, і я з прыемнасцю адчуваю, што таю, бы мяккі воск.

— Во-о-ось та-ак! — лазеншчыца з палёгкай уздыхае і мокай рукой выцірае сабе нос. — Цяпер ты блішчыш не горш за брыльянт, Башынька. На здароўе, маё дзіцятка!

Яна аглядвае мяне сваім шклянным, размытым вадой позіркам і хуценька заварочвае ў цёплую прасціну. Ёй, канечне ж, і самой хочацца выцерціся, але яна павольна абхоплівае мяне абедзвюма рукамі, быццам я шабатняя свечка, якую яна мусіць блаславіць.

Я здаля назіраю за тым, што адбываецца з мамай. Безумоўна, яе таксама намылілі і надраілі, і, вядома, яна таксама парадавалася цёпламу абліванню. Але з ёй усё не так хутка, як са мной. Пасля мыцця лазеншчыца падсоўвае маме нізкі ўслончык і прысаджаваецца ля яе ног. Яна ставіць маленькі латунны падсвечнік на скрынку, запальвае аганёк, падпраўляе

